

Robert Busnac, monument voor een gebroken leven

Auteur Jos Denissen vertelt het verhaal over de deportatie van de variété-artiesten
Francois Busnac, Sara Frankenhuis, en hun kinderen,
(redactie Stef Vossen)

Een bijna vergeten verhaal

Moergestel merkte niet zoveel van de ergste misdaden die in de oorlog werden

begaan. Pas na de oorlog hoorden de meeste Moergestelnaren wat de Duitsers vooral met de Joden hadden gedaan. Tot vóór de publicatie in het Brabants Dagblad op 27 maart 2018 en in de krant Moergestel Nieuws wisten veel Moergestelnaren niet dat er ook een in hun dorp geboren kind naar Sobibor werd

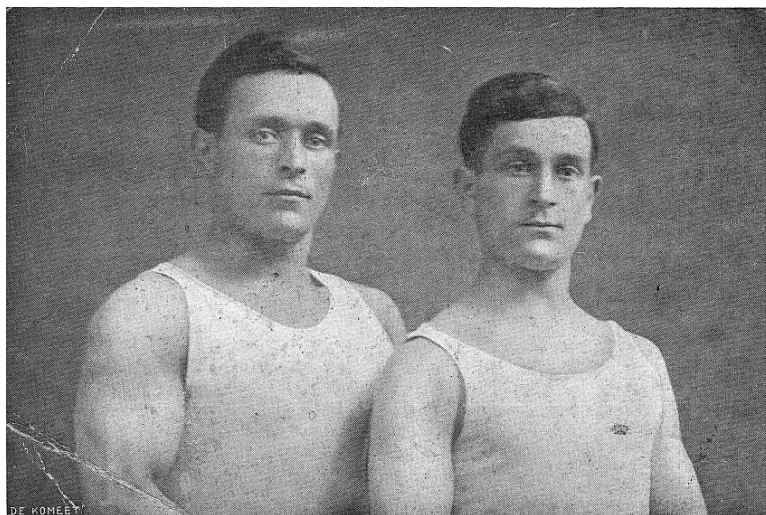
afgevoerd en daar werd vergast. Zijn naam was Robert Busnac (foto links), zoon van François Busnac en Sara Frankenhuis.

Paradetent Theater Modern en variété-familie Busnac

François Busnac stamde uit een familie van variété-artiesten. Zijn ouders, Barend Busnac en Alexandrina Etienne, en grootouders reisden al met een variétézaak.

François had een paradetent onder de naam Theater Busnac, soms noemde hij zijn zaak Theater Modern. Daarmee reisde hij het hele land door. Ook de noordelijke

provincies deed hij aan. Zo stond hij in augustus 1938 in Steenwijk en een maand later op de kermis in Leeuwarden ter gelegenheid van het veertigjarige regeringsjubileum van koningin Wilhelmina. Daar maakten vooral zijn knappe (stief)dochters indruk op het publiek met hun dansjes.

François Busnac (l) en zijn broer Alexander

Samuel Agsteribbe, zoon van Sara uit een eerder huwelijk, was Johnny Busnac, de clown. En Elisabeth Agsteribbe, dochter van Sara uit een eerder huwelijk, danste als 'Miss Sylvia' op de kermissen. Een man reed op een gedresseerd hert en je kon in de tent vechten met een beer. François deed het praatje om de mensen naar binnen te lokken, zijn vrouw Sara, alias Eva Bonheur, zat achter de kassa. Samen met zijn broer

(die de oorlog overleefde) vormden ze samen de 'Gebroeders Busnac', de 'Vliegende Mannen' met hun 'Tandkracht attractie'. In het theater was François de trapezeartiest die met zijn mond aan een apparaat een fiets hoog in de lucht hield

waarop iemand zat te trappen (foto uit 1925). Clownerie en het dansen van de meisjes werd ook bij voorkeur op de parade gebracht om het publiek te trekken. François bediende de grote trom en enkele artiesten bliezen daarbij op de trompet of een ander blaasinstrument.

Gezinssituatie

François Busnac werd op 16 januari 1890 in Den Haag geboren als zoon van Barend Busnac (1868-1905), artiest en Alexandriene Etienne (1869-1921). Hij trouwde op 8 juni 1910 in Amsterdam met Naatje Zwaab (1887-1943) met wie hij vier kinderen kreeg: Alexandrina (1911-1996), Barend (1912-1976), Esther (1914-1915) en Jacob David (1916-1918). Naatje Zwaab werd vanaf 1919 verpleegd in een Joodse psychiatrische inrichting, het Apeldoornsch Bosch.

Omdat zij was opgenomen kon François niet van haar scheiden.

Vanaf 1926 woonde François Busnac samen met Sara Frankenhuis met wie hij nog vier kinderen kreeg: Henriette Frankenhuis, Adolphina Frankenhuis, Francisca Frankenhuis en Robert Busnac. François Busnac was de stiefvader van

Esther, Samuel en Elisabeth Agsteribbe, kinderen uit een eerder huwelijk van Sara Frankenhuis met Samuel Agsteribbe van wie ze in 1922 scheidde. (Op bovenstaande foto zien we van links naar rechts, Robert Busnac, Francisca Frankenhuis, Adolphina Frankenhuis en Henriette Frankenhuis).

Kermis Moergestel

In juli strijkt de familie Busnac met hun paradetent neer in het Brabantse Moergestel.

De kermis van 7 tot 10 juli 1940 werd echter afgelast vanwege de oorlog. Op de Hippelpad stond de woonwagen van de kermisexploitanten François Busnac en Sara Frankenhuis naast het boerderijtje van de familie De Laat (nu hoek Prinses Margrietstraat en Pastoor Janssenstraat, foto links).

De Moergestelnaar Harrie van Haaren (Harrieke de Klaore) kan zich als toen 15-jarige knaap de caravan en de familie Busnac nog goed herinneren. De vader was een atletische figuur, die o.a. als krachtpatser zijn kunsten liet zien. Zijn spierballen liet François rollen als hij twee bollen van 100 kg omhoogduwde (Harrie kwam er achter, dat deze van karton waren en zwart geverfd). Een onvergetelijk indruk maakten de knappe (stief)dochters van François op onze puber Harrie.

In verband met de te verwachten bevalling van Sara en omdat ook elders de kermissen waren afgelast vertrokken zij niet naar een andere standplaats. Om in hun bestaan te kunnen voorzien probeerden ze in de regio nog voorstellingen te organiseren. Op 17 november 1940 gaven ze nog een voorstelling in Zaal Haans-Zebregts op het Smidspad in Tilburg.

Zaal Haans-Zebregts - Smidspad

Zondag 17 November buiten verwachting

NON-STOP PROGRAMMA

Het gezelschap **BUSNAC** uit Amsterdam

Danseressen, Japansche wonderen, Athleten,
Krokodilmensch, Komische vallende Acrobaten,
Vliegende Menschen.

Aanvang **7 uur**. Plaatsbespreken Zondag van
12-2 uur. Prijzen der plaatsen 35 en 45 cts
plus belasting. Om 4 uur **Kindervoorstelling**,
prijs 10 cts, geleiders volle prijs. 1669

Geboorte Robert Busnac

Sara Frankenhuis met zoontje Robert Busnac

Op zaterdag 13 juli wordt hun zoontje Robert geboren. Op maandag 15 juli geven de ouders hun kind aan op het gemeentehuis van Moergestel. Burgemeester Bardoel ondertekent de geboorteakte. Het secretariaat geeft een geboortekaart af, waarin staat dat de ouders eigenlijk in Amsterdam wonen en dat het kind rooms-katholiek is. De ouders krijgen ook papieren voor de voedseldistributie. Die waren noodzakelijk voor de voedselvoorziening in de oorlog. De ouders waren als artiesten door de

oorlog werkeloos geworden en hadden dus geen bron van inkomsten.

Verhuizing naar Tilburg

In tegenstelling tot wat de persoonskaart van de Moergestelse secretarie vermeldde, was het gezin niet katholiek maar joods en had dus rekening te houden met antisemitische maatregelen van de bezetter. Het reizende bestaan van de familie was beëindigd, het gezin vestigde zich in Tilburg in de Coeck van Aelststraat 20, een doodlopende straat nabij het Wilhelminapark. In de kleine tweekamerwoning, eigendom van wolfabrikant Swagemakers-Caesar, huisde de familie met zijn achten.

Elisabeth Agsteribbe (links)

Deportatie

In de zomermaanden van 1942 begon de Duitse bezetter met de deportatie van joden. Op 27 augustus 1942 ontvingen 124 in Tilburg woonachtige joden een oproep om zich de volgende dag op het station te melden, daaronder ook de complete familie Busnac-Frankenhuis. Het gezin werd op transport gesteld naar Den Bosch. Daar (en reeds in Tilburg) vonden keuringen

plaats door artsen waardoor vele joden (voorlopig) aan deportatie ontsnapten. Ook Sara Frankenhuis werd wegens 'ziekte' afgekeurd en mocht op 29 augustus met haar gezin terugkeren naar Tilburg. Echter haar volwassen dochter Elisabeth en zoon Samuel ontliepen verdere deportatie naar het oosten niet, zij kwamen respectievelijk om in Auschwitz (3 september 1942) en Buchenwald (4 april 1945). De huurwoning van het gezin was door de bezetter inmiddels al 'geïnt inventariseerd', het formulier vermeldt dat er in de woning 'geen waardevolle spullen' waren aangetroffen.

Zentralstelle für jüdische
Auswanderung Amsterdam
Adama v. Scheltemaplein 1
Telefoon 97001

Nº 22706

OPROEPING!

Aan Elisabeth Apperibbe L No. 037
C. van Helststraat 20 (Gudokhof)

U moet zich voor eventuele deelname aan een, onder politietoezichtstaande, werk-
verruiming in Duitsland voor persoonsonderzoek en geneeskundige keuring naar het door-
gangskamp Westerbork, station Hooghalen, begeven.

Daartoe moet U op 28 AUG 1942 om 20 uur
op de verzamelaarsplaats BBA-LOODS NABIJ STATION TILBURG aanwezig zijn

Als bagage mag medegenomen worden:

- 1 koffer of rugzak
- 1 paar werklarzen
- 2 paar sokken
- 2 onderbroeken
- 2 hemden
- 1 werkpak
- 2 wollen dekens
- 2 stel beddengoed (overtrek met laken)
- 1 eetnap
- 1 drinkbeker
- 1 lepel en
- 1 pullover

handdoek en toiletartikelen

en eveneens marschproviand voor 3 dagen en de voor die tijd geldige distributiekaarten.
De mee te nemen bagage moet in gedeelten gepakt worden.

a. **Noodzakelijke reisbehoeften**
daartoe behoren: 2 dekens, 1 stel beddengoed, levensmiddelen voor 3 dagen, toiletgerei,
etensbord, eetbestek, drinkbeker,

b. **Groote bagage**
De onder b. vermelde bagage moet worden gepakt in een stevige koffer of rugzak,
welke op duidelijke wijze voorzien moet zijn van naam, voornamen, geboortedatum
en het woord „Holland”.
Gezinsbagage is niet toegestaan.
Het voorgaande moet nauwkeurig in acht genomen worden, daar de groote bagage in
de plaats van vertrek afzonderlijk ingeladen wordt.
De verschillende bewijs- en persoonspapieren mogen niet bij de bagage verpakt
worden, doch moeten, voor onmiddellijk vertoon gereed, medegedragen worden.
De woning moet ordelijk achtergelaten en afgesloten worden, de huissleutels moeten
worden medegenomen.
Niet medegenomen mogen worden: levend huisraad.

K 372

Familie smeekt om de jonge Robert Busnac mee te mogen nemen

Vervolgens probeerden Amsterdamse familieleden om Robert Busnac bij zijn ouders weg te halen in een ultieme poging hem uit handen van de Duitsers te houden. Het bij de aanvang van de oorlog zesjarige nichtje Henny Busnac herinnerde zich dat haar moeder en zus met dat doel naar Tilburg reisden. 'Op hun knieën hebben ze gesmeekt of ze het kind mochten meenemen. Mijn moeder heeft letterlijk staan schreeuwen, want iedereen wist wat er met de Joden gebeurde. Maar ome Frans zei: "Er gebeurt niks met ons, We gaan gewoon naar een werkkamp. Daar hebben ze werk voor ons".

Vertrek naar Westerbork

Begin april 1943 kondigde de Duitse bezetter een verblijfsverbod aan voor joden in acht provincies waaronder Noord-Brabant. Sara Frankenhuis en haar kinderen staan vermeld op een lijst van Tilburgse joden die een reisvergunning hadden afgehaald om te vertrekken naar Westerbork. Voor het vertrek moesten zij zich melden op het politiebureau en hun huissleutels inleveren.

Op 10 april 1943 is Robert met zijn drie zusjes en hun zwangere moeder naar kamp Vught gedeporteerd. Vandaar zijn zij op 9 mei 1943 naar kamp Westerbork vervoerd (barak 57).

Ooggetuige: "Het mènneke moest mee"

In 2021 vertelt ooggetuige Adri van Zelst, 87 jaar oud, aan het Brabants Dagblad wat hij zich van dit moment herinnert.

Het is halverwege de oorlog. Adri staat buiten op straat. Waarschijnlijk met zijn zus Cor, want die twee waren altijd samen. Een moeder met al haar kinderen, klein en groot, loopt voorbij. Op weg naar 'het vergeetboek', zoals Adri van Zelst dat noemt. Sara Frankenhuis was in verwachting van

haar zevende kind, toen ze voorbij Adri van Zelst liep.

„Het waren leuke mensen hoor", zegt hun buurjongetje van toen. „Je kon een praatje met ze maken." Af en toe moet hij nog eens aan ze denken: „Hoe is het toch mogelijk hè? Ineens weg."

„Ik denk dat de wagen van de Duitsers om de hoek heeft gestaan”, peinst hij. „Mijn moeder heeft nog gevraagd of zij het jongetje niet kon krijgen. Maar dat kon niet. Het mènneke moest ook mee.”

„Opgeladen en nooit meer teruggezien.” Iets anders kan Adri van Zelst niet van zijn oorlogsherinnering aan de Joodse familie Busnac maken. De handen gevouwen op het tafelblad komt deze verzuchting er nog achteraan: „Allemaal vergast.”

11 mei 1943, Sara en haar vier kinderen op transport naar Sobibor

Op dinsdag 11 mei 1943 werden 1446 Joden vanaf Westerbork gedeporteerd naar Sobibor onder wie Sara en haar 4 kinderen. Ze werden vervoerd in 35 wagons. Onder hen waren 180 kinderen. Bij aankomst leek Sobibor (foto onder) net een vakantieoord met tuinen, perken en rozen. In werkelijkheid was het echter een vernietigingskamp waarbij de gevangenen kort na aankomst de dood in werden gestuurd. De gevangenen die naar *Lager II* waren gevoerd, kregen daar te horen dat zij zich moesten douchen, voordat zij zouden doorreizen naar werkkampen in Oekraïne. Zo

werd hen verteld. Ook zou eerst hun kleding gedesinfecteerd worden. Mannen en vrouwen dienden zich gescheiden uit te kleden op de uitkleedplaats. De kinderen bleven bij de vrouwen. Waardevolle voorwerpen moesten worden ingeleverd. De naakte mannen en vrouwen werden vervolgens apart door de nauwe gang van met groene takken omheind prikkeldraad naar *Lager III* gedreven in de richting van de gaskamers. Voordat de vrouwelijke gevangenen de gaskamers werden ingejaagd, moesten zij in een barak hun haren laten afknippen. Alles gebeurde in grote haast.

Op 14 mei 1943 werden Sara, haar vier kinderen en haar ongebooren kind de gaskamer ingestuurd. Ook zij zouden het niet overleven.

François Busnac ondergedoken en opgepakt door jodenjager Piet Gerrits

François Busnac meldde zich niet en dook onder in de Alleenhouderderstraat 22

(foto onderstaand) in Tilburg.

Onderduikgever, Petrus Paulus

Joseph van Hombergh (1880–1954),

werd in 1984 door Yad Vashem

postuum onderscheiden als

'Rechtvaardige onder de Volkeren'.

De gewestelijk politiepresident in

Eindhoven had met massale

onderduik al rekening gehouden en

stelde een beloning voor het aanbrengen van joden in het vooruitzicht. De

Commissaris van Politie van Tilburg verzocht opsporing, aanhouding en

voorgeleiding van François Busnac. Hij was woonachtig in Tilburg en hij werd er van

verdacht van woonplaats te zijn veranderd zonder daartoe de vereiste vergunning te

hebben. Met deze omschrijving werden joden aangeduid die waren ondergedoken.

Op 19 mei 1943 werd François om tien voor twaalf 's nachts opgepakt door

inspecteur Heike Burger en de Tilburgse politieman én beruchte jodenjager Piet

Gerrits, die voor iedere aangebrachte Jood 7,50 gulden ontving.

Hij verbleef twee dagen in een politiecel om daarna in de ochtend van 21 mei door

twee opperwachtmeesters naar Vught te worden gebracht. Van Vught werd hij

overgebracht naar kamp Westerbork van waar hij op 25 mei 1943 op transport werd

gesteld naar Sobibor. Op 28 mei 1943 werd Frans Busnac vergast, nog geen twee

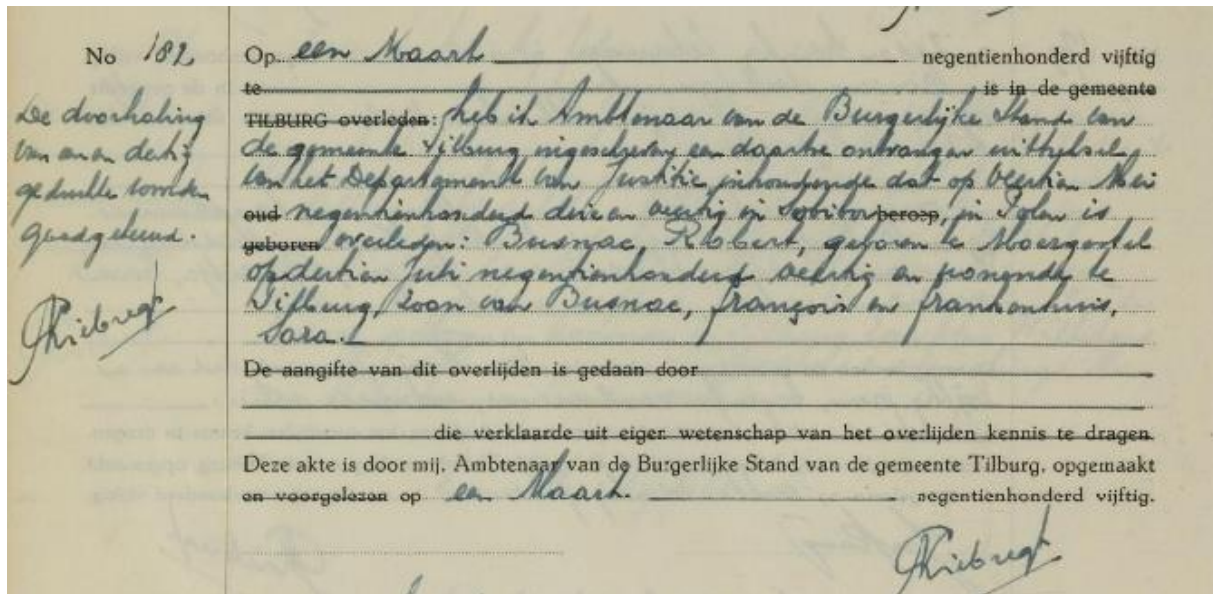
weken daarvoor waren zijn stiefdochters Henriette, Adolphina en Francisca, zijn nog

geen driejarig zoontje Robert en zijn inmiddels hoogzwangere vrouw Sara vermoord.

Slechts 18 overlevenden

Van de ruim 34.000 Nederlandse Joden die naar Sobibor werden gedeporteerd

zouden er slechts 18 overleven.

Overlijdensakte Robert Busnac

Kinderen die de oorlog overleefden

Zijn oudste dochter uit zijn 1ste huwelijk Alexandrina geboren in 1911 overleefde de oorlog en stierf in 1996, net als zoon Barend, die in 1976 overleed.

‘Stolpersteine’ (struikelstenen) in Moergestel

Samen met zijn moeder en drie zussen is Robert Busnac nog geen 3 jaar oud, de gaskamer ingejaagd. Niets bleef er op 14 mei 1943 van hem over. Niets, tot aan 1 mei 2018. Vanaf die dag ligt er in Moergestel, op de hoek van het Rootven en de Prinses Margrietstraat, een steen voor deze Moergestelse jongen. Hij ligt naast die van zijn vader, zijn moeder, zijn broer en zijn drie grote zussen, die naar verluidt bloedmooi waren.

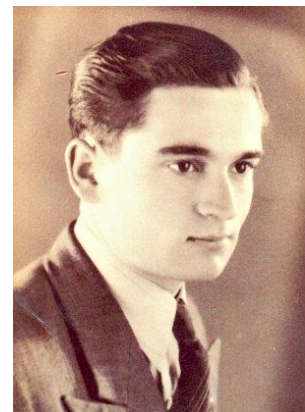
Gunter Demnig heeft ze gelegd zoals hij overal in Europa doet waar Joden uit hun huizen werden gehaald. "Wichtig" zegt hij. "Belangrijk is dat ze weer een plaats krijgen waar ze herinnert worden".

Neef Barend Busnac betrokken bij aanslag op jodenjager Piet Gerrits

Het Tilburgse verzet bereidde in januari 1944 een aanslag voor op de jodenjager en SD-er Piet Gerrits (foto links). Gerrits was aan het uitzoeken hoe ondergedoken joden aan valse persoonsbewijzen kwamen. Daardoor liep bevolkingsambtenaar én verzetsman Wim Berkelmans acuut gevaar. Een Tilburgs politiemann zou de liquidatie uitvoeren, daarbij geassisteerd door twee Amsterdammers: de kunstschilder Albert Meintser (23) en de koopman Barend Busnac (22). Die laatste zocht voor zijn verloofde valse persoonsbewijzen en was zo in contact gekomen met

Berkelmans. De Tilburgse verzetsgroep eiste in ruil voor valse persoonsbewijzen van Barend deelname aan de aanslag op Gerrits. Of het Barend bekend was dat Piet Gerrits ook zijn oom Frans had opgepakt is niet bekend, maar zeker niet uit te sluiten. Op 24 januari 1944 was de aanslag gepland op de plek waar Nieuwlandstraat, Tuinstraat en Stationsstraat samenkomen. Maar Gerrits bleek getipt, volgde een andere route van het politiebureau naar zijn huis en hield Meintser aan vanwege het zich op straat bevinden na spertijd. Meintser probeerde nog om Gerrits neer te schieten terwijl Barend Busnac (foto rechts) op de uitkijk stond. Maar het pistool ketste, waarna Gerrits het pistool van de onervaren Albert afpakte en hem arresteerde. Barend Busnac zag het gebeuren maar durfde niet te schieten, bang om zijn kompaan te raken. De volgende dag meldde Barend zich op het Tilburgse politiebureau in de naïeve hoop zijn vriend Meintser vrij te kunnen krijgen. Het liep anders, ook Busnac verdween in een cel en de toezegging van het verzet dat ze hem bij arrestatie zouden bevrijden bleek niet te realiseren. Barend Busnac werd samen met Meintser en de verzetslieden Wim Berkelmans, Rob van Spaendonck, Harry Verbunt en Joop de Jong op 26 mei 1944 door de Duitsers in de Drunense duinen, ergens achter Bosch en Duin, gefusilleerd.

SD-agent Piet Gerrits werd na de oorlog in Winschoten gearresteerd. Gerrits werd veroordeeld tot de dood door de kogel, welk vonnis op 29 mei 1947 werd uitgevoerd. Voor de slachtoffers is een monument geplaatst achter Bosch en Duin in Udenhout.

Bronnen:

- Gemeente Oisterwijk, geboorteakte en persoonskaart Robert Busnac
- Regionaal Archief Tilburg, Archief Gemeentepolitie Tilburg 1844-1947, inv. nr. 541 (dagrapporten mei 1943) en aanvullingen 1-6 (jodenvervolging Tilburg)
- <http://regionaalarchief.tilburg.nl/receptie/wo2/tilburg/pkbusnac44.htm> (Barend Busnac)
- Ad de Beer en Gerrit Kobes, Het leven gebroken (Tilburg 2002)
- Hennie van Oers, Paul Spapens en Laurant Wijffels, Veel vermaak en weinig wol. De geschiedenis van de Tilburgse kermis (Tilburg 1986)
- Ritsko J. van Vliet, 'Ook zij keerden nooit terug', Friesch Dagblad, 3 mei 1986 (afkomstig uit collectie Hennie van Oers)
- Sobiborinterview.nl, memoires en biografieën van overlevenden
- Wiki Midden-Brabant
- Ad van den Oort, Robert Busnac (1940-1943). Een 'Moergestels' joods

oorlogsslachtoffer, De Kleine Meijerij jrg. 55 (2004) 45-48

-Oorlogsbronnen.nl, artikelen families Busbnac, Frankenhuis en Agsteribbe

-Brabants Dagblad, artikelen Robert Busnac, Adri van Zelst ooggetuige,
Struikelstenen

-Joods Monument, artikelen families Busbnac, Frankenhuis en Agsteribbe

-Udenhout, oorlogsmonument (foto Henk Peters)